

Číslovky

Číslovky jsou slova označující:

1. přesný počet
 2. přesné pořadí
 3. přesnou část celku
 4. přibližný počet
 5. násobek
 6. ročník, výročí aj.
- číslovky základní
 - číslovky řadové a číselná příslovce
 - zlomky a desetinná čísla
 - číslovky hromadné
 - číslovky násobné
 - zvláštní číselné výrazy

145 ČÍSLOVKY ZÁKLADNÍ

0	zéro
1	un, une
2	deux
3	trois
4	quatre
5	cinq [sē:k]
6	six [sis]
7	sept [set]
8	huit [ü:it]
9	neuf [nöf]
10	dix [dis]
11	onze
12	douze
13	treize
14	quatorze
15	quinze
16	seize
17	dix-sept [disset]
18	dix-huit [dizüit]
19	dix-neuf [diznöf]
20	vingt [vē]
	...
21	vingt et un [vēteō]
	vingt et une [vēteün]
22	vingt-deux [vētdō]
23	vingt-trois [vētr̄a]
	...
30	trente
31	trente et un [trāteō]
	trente et une [trāteün]
32	trente-deux
	...
40	quarante
41	quarante et un(e)
42	quarante-deux
	...
50	cinquante
51	cinquante et un(e)
52	cinquante-deux
	...
60	soixante
61	soixante et un(e)
62	soixante-deux
	...

70	soixante-dix	110	cent dix
71	soixante et onze	120	cent vingt
72	soixante-douze	130	cent trente
73	soixante-treize	200	deux cents
74	soixante-quatorze	300	trois cents
75	soixante-quinze	301	trois cent un(e)
76	soixante-seize	333	trois cent
77	soixante-dix-sept		trente-trois
78	soixante-dix-huit	698	six cent quatre- -vingt-dix-huit
79	soixante-dix-neuf	1 000	mille [mil]
80	quatre-vingts	1 001	mille un
81	quatre-vingt-un [katrəvēō] quatre-vingt-une [katrəvēün]	1 990	mil neuf cent
82	quatre-vingt-deux		quatre-vingt-dix (dix-neuf cent)
	...		quatre-vingt-dix
90	quatre-vingt-dix	2 001	deux mille un(e)
91	quatre-vingt-onze	1 000 000	un million [miljō] (de...)
92	quatre-vingt-douze		trois millions (de...)
	...		cent millions cinq
99	quatre-vingt-dix-neuf	3 000 000	cents
100	cent	100 000 500	un milliard cinq cent
101	cent un [sāō] cent une [sāün]	1 000 500 000	mille
102	cent deux		

Pozn. 1. Un(e) má tvar množ. čísla v obratech:

les uns ... les autres	jedni ... druzí
les unes ... les autres	jedny ... druhé

quelques-uns [kelkəzō]	některí
quelques-unes [kelkəzün]	některé

2. Ve franc. Švýcarsku a v Belgii se užívá výrazů *septante* (70), *nonante* (90); ve franc. Švýcarsku též *huitante* (80) nebo *octante* (80). Ve Francii též v některých nářečích.

3. Srov. cent francs (*jedno*) sto franků, mille francs (*jeden*) tisíc franků, ale: un million de francs, un milliard de francs (viz 146-11).

146 VÝSLOVNOST, PRAVOPIS A ZVLÁŠTNOSTI UŽÍVÁNÍ ČÍSLOVEK

1. Číslovky *cinq*, *six*, *huit*, *dix*

- a) vyslovují se s koncovou souhláskou:
 - (1) stojí-li samostatně nebo ve výčtu, tj. [sē:k], [sis], [ü:it], [dis];
 - (2) v datech, např. le 5 [sēk] mai, le 6 [sis] janvier, le 8 [ü:it] mars, le 10 [dis] décembre; často též bez vyslovení koncové souhlásky;
- b) vyslovují se bez koncové souhlásky, stojí-li před podstatným jménem začínajícím souhláskou nebo dyšným **h**, např. *cinq* [sē] *haches*, *six* [si] *couteaux*, *huit* [ü:i] *marteaux*, *dix* [di] *héros*, *dix* [di] *clous*.

Pozn. V hovorové francouzštině se číslovka *cinq* [sē:k] vyslovuje pro větší výraznost s koncovou souhláskou ve všech pozicích, tedy i před souhláskou, např. *cinq* [sēk] *francs*, *cinq* [sēk] *cents*, *cinq* [sēk] *mille*, *cinq* [sēk] *millions* apod.; rovněž *cinq maisons*, *cinq litres* apod.

– Číslovka *sept* se vyslovuje vždy [set], např. *sept francs* [setfrā], *dix-sept mille* [dissētmil].

Začíná-li počítané podstatné jméno samohláskou nebo němým **h**, vzniká vázání:

cinq enfants [sēkāfā], *six hommes* [sizom], *huit ouvriers* [ü:ituvrij], *neuf étages* [nöfeta:ž], *dix arbres* [dizarbr].

Neuf ve spojení se slovy *heures* a *ans* se vyslovuje vždy se znělým [v]: *neuf heures* [növō:r], *neuf ans* [növā]. Někdy též ve spojeních *neuf hommes*, *neuf autres* aj.

2. Uvedená pravidla výslovnosti číslovek *cinq*, *six*, *huit*, *neuf*, *dix* se týkají přirozeně i jejich spojení s desítkami a vyššími čísly, např. *vingt-cinq touristes*, *vingt-six voyageurs*, *vingt-huit jours*, *vingt-neuf pages*, *dix-neuf ans*, *trente-neuf enfants*, *cent cinq francs*, *mille dix francs*.

3. Před číslovkami **un**, **huit**, **onze** nedochází k elizi u členu určitého, tj. **le un**, **le huit**, **le onze** (názvy číslic, dopravních prostředků, **le huit** a **le onze** též v datu).

4. Číslovka *vingt* zní [vē]; pouze v číslech 21 až 29 oživuje koncové **-t**, tj. *vingt-deux* [vētdōj], *vingt-trois* [vētr̄a], *vingt-quatre* [vētkatr] atd. – Ovšem ve složeninách *quatre-vingts* tomu tak není: *quatre-vingt-deux* [katr̄vēdōj] atd. bez [t].

5. Číslovky **21**, **31**, **41**, **51**, **61**, **71** mají spojku **et**, nemají však spojovník:

vingt et un, *trente et un* ... *soixante et un*, *soixante et onze* [s^üasātē:z] (et se nikdy neváže).

6. Číslovky **81**, **91**, **101**, **1 001** spojku **et** nemají:

quatre-vingt-un, *quatre-vingt-onze*, *cent un* [sā-ō], *mille un* [mil-ō].

7. Spojovník se píše jen mezi desítkami a jednotkami, pokud tam není spojka **et**, např. *dix-sept*, *vingt-deux*, *trente-cinq*, *cinquante-neuf*, *soixante-neuf*, *soixante-deux*, *soixante-dix-sept*, *quatre-vingt-dix-neuf*; mezi stovkami a následujícími čísly se spojovník nepíše, např. *cent un*, *cent dix*, *cent cinquante*, *cent soixante-deux*, *cent quatre-vingt-dix-huit*; podobně není spojovník mezi *mille* a následujícími čísly, např. *mille deux cents*, *mille deux cent un*, *mille deux cent vingt-deux*.

8. Číslovky *vingt* a *cent* přibírají v množném čísle plurálovou koncovku **-s**, pokud nenásleduje další číslovka, např. *quatre-vingts*, *quatre cents*; ale: *quatre-vingt-un*, *quatre-vingt-dix-neuf*, *quatre cent un* atd. Přípustné však je psát s ve všech složeninách s *quatre-vingts*. – Viz 457-2-h.

9. Číslovka *mille* se nemění (tentotvar vznikl totiž z množného čísla), proto např.: *2 000 couronnes* – *deux mille couronnes*; v letopočtech se píše *mil* až do r. 1999, vyšší letopočty se přepisují *mille*, např. *mil neuf cent quatre-vingt-dix-neuf*, ale *l'an deux mille*; podobně *trois mille ans avant Jésus-Christ* (av. J.-C.) aj.

10. Čísla začínající tisícem, např. **1 100**, **1 200** až **1 900** se mohou vydávat dvojím způsobem (jako v češtině), např.

1789 – *mil sept cent quatre-vingt-neuf* (letopočet) nebo
– *dix-sept cent quatre-vingt-neuf*

1 500 F – *mille cinq cents francs*
– *quinze cents francs*

Pozn. V letopočtech se častěji užívá druhé formy (*dix-sept cent quatre-vingt-dix-neuf*), zejména u letopočtů starších.

11. Podstatná jména se přiřazují k číslovkám bezprostředně (podobně jako v češtině po číslovkách 1 až 4), např. *une heure*, *deux heures*, *trois mois*, *quatre ans*, *cinq ans*, *dix ans*, *cent ans* [sātā], *mille ans*, *dix mille ans* (v češtině počínaje číslovkou 5 následuje 2. pád).

Pouze číslovky *million* a *milliard*, jakož i jejich násobky, jsou podstatnými jmény. Proto po nich musí následovat předložka **de**, např. **un**

million de francs, deux milliards de francs; následuje-li ovšem za nimi nižší číslovka, předložka **de** se neužívá, např. un million trois cent mille francs.

Pozn. 1. Číslovky (s výjimkou **million** a **milliard**) jsou ve francouzštině považovány tradičně za přídavná jména, což souvisí s jejich přímým připojováním k podstatným jménům. Celkově jejich gramatické vlastnosti opravňují však k vyčlenění číslovek jako zvláštního slovního druhu, jak to činíme i v této mluvnici.

2. Podst. jmény jsou také **zlomky**, např. **un tiers**, **un dixième**, a hromadné číslovky, např. **une dizaine**, **une quinzaine** aj. (Viz 149, 151)

12. V datu a v hierarchickém označení se užívá číslovek základních – s výjimkou **le premier**:

le Premier Mai, le 1^{er} décembre, le 1^{er} janvier; le 2 (deux) mars, le 5 (cinq) mai, le 21 (vingt et un) juin, le 31 (trente et un) décembre; François 1^{er} (Premier), Louis XIV (Quatorze), Charles IV (Quatre).

13. Podstatné jméno po číslovce vyšší než 1 má tvar množného čísla, např. **vingt et un ans**, **quatre-vingt-une maisons**; v množném čísle je ovšem i následující sloveso, např.: **Vingt et un enfants sont tombés malades.** **Jedenadvacet dětí onemocnělo.**

14. Spojení určitého člena **les** se základní číslovkou vyjadřuje úplnost: **les deux oba, obě**; **les trois všichni tři, všechny tři** (viz 108-9).

15. Ustálená spojení: **tous les deux jours každé dva dny, obden, toutes les deux heures každé dvě hodiny, tous les quinze jours každých čtrnáct dní.** – Il viendra dans huit jours. Přijde za týden. Il rentrera dans quinze jours. Vrátí se za čtrnáct dní. – **D'aujourd'hui en huit. Ode dneška za týden. D'aujourd'hui en quinze. Ode dneška za čtrnáct dní.** – Mille et une nuits (užito spojky et proti dnešnímu pravidlu).

147 ČÍSLOVKY ŘADOVÉ

le 1 ^{er}	le premier	le 21 ^e	le vingt et unième
la 1 ^{ère} , 1 ^{re}	la première	la 21 ^e	la vingt et unième
le 2 ^e	le deuxième	le 30 ^e	le trentième
le 2 nd	le second [s(ə)gō]	le 31 ^e	le trente et unième
la 2 ^e	la deuxième	la 31 ^e	la trente et unième
la 2 ^{nde}	la seconde	le 40 ^e	le quarantième
[s(ə)gō :d]		la 40 ^e	la quarantième

le 3 ^e	le troisième	le 70 ^e	le soixante-dixième
la 3 ^e	la troisième	le 71 ^e	le soixante et onzième
le 4 ^e	le quatrième	le 72 ^e	le soixante-douzième
la 4 ^e	la quatrième	...	
le 5 ^e	le cinquième	le 80 ^e	le quatre-vingtième
la 5 ^e	la cinquième	le 81 ^e	le quatre-vingt-unième
...		...	
le 9 ^e	le neuvième	le 90 ^e	le quatre-vingt-dixième
...		...	
le 11 ^e	le onzième	le 100 ^e	le centième
la 11 ^e	la onzième	le 101 ^e	le cent unième
le 17 ^e	le dix-septième	la 101 ^e	la cent unième
...		le 1000 ^e	le millième
le 20 ^e	le vingtième	la 1000 ^e	la millième
		le 365 ^e le trois cent soixante-cinquième	
		le 1 000 000 ^e le millionième	

Číslovky řadové se tvoří ze základních příponou **-ième**, výjimkou je **le premier**, **la première** a druhotvar **le second**, **la seconde** – vedle pravidelného a častějšího **le (la) deuxième**.

V písmu se označují řadové číslovky koncovým písmenem přípony, tj. písmenem **e** za číslicí (zpravidla nahoře), např. **le 2^e**, **le 10^e** atd. (starší formou též **le 2^{ème}**, popř. **le 2^{ième}**). Obdobně se označuje **le 1^{er}** (premier), **la 1^{ère}** (première), **le 2nd** (second), **la 2^{nde}** (seconde).

Jelikož řadové číslovky vymezují přesné pořadí, jsou obvykle uváděny členem určitým: **la première place**, **les premières places**.

Unième se vyskytuje jen ve složeninách: **le vingt et unième**, **la trente et unième**, **le quatre-vingt-unième**, **le cent unième** apod.

Second je častější v ustálených spojeních (jde obvykle o označení pořadí takových věcí či pojmu, jejichž celkový počet je malý nebo poměrně omezený), např.:

habiter au second (étage)	bydlet ve druhém patře
voyer en seconde (classe)	cestovat druhou třídou
acheter qc de seconde main	koupit něco z druhé ruky

V ostatních případech je častější **deuxième**.

Pozn. 1. Pravopisné změny při tvoření řadových číslovek: *cinq* přibírá *u* (*le cinquième*), *neuf* mění *f* na *v* (*le neuvième*). — U všech číslovek zakončených němým *e* toto *e* odpadá: *le quatrième*, *le onzième*, *le trentième* ap.

2. U složených číslovek se připojuje *-ième* až k poslední složce: *le 365^e jour* — *le trois cent soixante-cinquième jour*.

Čísla stránek, lekcí, odstavců, kapitol apod. se vyjadřují nejčastěji číslovkami základními, méně často řadovými:

(la) leçon un (nikoli une!)	— (la) première leçon
(le) chapitre six [sis]	— (le) sixième chapitre
à la page vingt et un	— à la vingt et unième page

K označení městských obvodů se užívá číslovek řadových: *Paris 5^e*, *Prague 10^e*.

148 ČÍSELNÁ PŘÍSLOVCE

Jsou odvozena od řadových číslovek obvyklou příponou **-ment**:

premièrement	<i>za prvé</i>	quatrièmement	<i>za čtvrté</i>
deuxièmement	<i>za druhé</i>	cinquièmement	<i>za páté</i>
troisièmement	<i>za třetí</i>	dixièmement	<i>za desáté</i>

Užívá se též tvarů přejatých z latiny (zejména v odborném stylu): *primo*, *secundo* [*s(ə)gōdō*], *tertio* [*tersjō*], *quarto* [*k^uartō*], *quinto* [*k^uētō*], *sesto*, *septimo* [*septimō*], *octavo*, *nono*, *decimo*.

149 ZLOMKY

Zvláštní tvary mají:

un demi jedna polovina, **un tiers jedna třetina**, **un quart jedna čtvrtina**.

Ostatní zlomky se tvoří tak, že čitatelem je číslovnka základní, jmenovatelem číslovnka řadová:

un cinquième jedna pětina, **trois huitièmes tři osminy**, **sept neuvièmes sedm devítin** atd.

Pozn. Ustálená spojení: *le Tiers-Monde* třetí svět (rozvojové země), *Charles Quint* [kē] Karel Pátý (císař).

Všechny zlomky jsou ve francouzštině rodu mužského. Avšak: **une moitié polovička, polovina**.

Demi je přesnější, spíše matematický pojem; moitié je pojem spíše hovorový:

une demi-heure	<i>půlhodina</i>
une moitié du gâteau	<i>polovička koláče</i>

Demi je zde přídavné jméno — následující podstatné jméno je proto bez předložky: **une demi-mesure polovičaté opatření**.

Před podstatným jménem se **demi** nemění: **une demi-heure**; za podstatným jménem přebírá rod tohoto slova:

midi et demi, une heure et demie, huit heures et demie. — Viz 457-2-i.

Ostatní zlomky jsou podstatná jména — následující podstatné jméno se proto připojuje předložkou **de** s určitým členem (obsah je přesně určen):

un tiers du revenu	<i>třetina příjmu</i>
neuf dixièmes de la production	<i>devět desetin výroby</i>

Francouzština počítá měsíce tam, kde čeština může dělit rok jinak:

trois mois	<i>čtvrt roku</i>
six mois	<i>půl roku</i>

dix-huit mois	<i>rok a půl, půldruhého roku</i>
(zde též: un an et demi)	

Připojujeme-li k celým jednotkám ještě jejich části, jmenujeme ve francouzštině jednotky hned a části připojujeme dodatečně:

deux mètres et demi	<i>dva a půl metru (půltřetího metru)</i>
un mètre et demi	<i>jeden a půl metru (půldruhého metru)</i>

150 DESETINNÁ ČÍSLA

Francouzština užívá číslovek řadových:

9,8 (devět celých, osm desetin)	neuf unités, huit dixièmes
častěji:	neuf, virgule, huit

13,6587	treize, virgule, six, cinq, huit, sept
	treize, virgule, soixante-cinq, quatre-vingt-sept

Pozn. Slovosled při udávání sportovních výsledků: *10.62 vteřiny (sekundy) dix secondes, soixante-deux centièmes*.

151 ČÍSLOVKY HROMADNÉ

Označují

1. přibližný počet:

une dizaine	<i>asi deset</i>
une douzaine	<i>asi dvanáct</i>

une quarantaine	<i>asi čtyřicet</i>
une cinquantaine	<i>asi padesát</i>

une quinzaine	asi patnáct	une soixantaine	asi šedesát
une vingtaine	asi dvacet	une centaine	asi sto(vka)
	un millier	asi tisíc(ovka)	

2. přesný počet – u pojmu tímto způsobem obvykle počítaných:

une douzaine de mouchoirs	tucet kapesníků
une quinzaine (de jours)	období čtrnácti dnů
une soixantaine d'œufs [dō]	kopa vajec

Jsou to podstatná jména rodu ženského (kromě un millier). Následuje-li po nich podstatné jméno, je uváděno předložkou **de**:

une quarantaine de jours	asi čtyřicet dní
--------------------------	------------------

Někdy se jich užívá i samostatně:

On l'a mis en quarantaine.

Elle approche de la cinquantaine.

Pozn. Pozor na mluvnické číslo: Un millier de personnes se sont rassemblées. Shromáždilo se asi tisíc lidí.

152 ČÍSLOVKY NÁSOBNÉ

simple	jednoduchý
double	{ dvojí, dvojitý, dvojnásobný
triple	{ trojí, trojity, trojnásobný
quadruple [k ^u adrupl] [kadrupl]	{ čtverý, čtyřnásobný
quintuple [kētūpl]	{ paterý, pětinásobný

sextuple	{ šesterý, šestinásobný
septuple [septüpl]	{ sedmerý, sedminásobný
décuple	{ desaterý, desetinásobný
centuple	{ sterý, stonásobný

Tyto výrazy mohou být také podstatnými jmény:

le double dvojnásobek; rendre au centuple oplatit stonásobně ap.

Vedle nich se však častěji užívá slovních spojení číslovky s podstatným jménem **fois** (ž), např. une fois jednou, une seule fois jedinkrát, jen jednou, encore une fois ještě jednou, deux fois dvakrát, payer trois fois plus platit třikrát tolik, plus d'une fois více než jednou, nejednou, maintes fois mnohokrát, plusieurs fois několikrát, la première fois poprvé, la seconde

fois podruhé, la dernière fois naposledy, cette fois, cette fois-ci tentokrát, cette fois-là tenkrát, des fois někdy (lid.). — Ale např. le triple-saut trojskok.

Pozn. Les triplés trojčata, les quadruplés čtyřčata, les quintuplés [kētūplé] paterčata, popř. les triplées apod.

153 ČÍSELNÉ VÝRAZY VYJADŘUJÍCÍ ROČNÍK, VÝROČÍ APOD.

1. K označení věku osob se užívá též těchto výrazů:

un quadragénaire [k ^u adražene:r]	čtyřicátník
un quinquagénaire [kēkažene:r]	padesátník
un sexagénaire [seks(gz)ażene:r]	šedesátník
un septuagénaire [sept̄ažene:r]	sedmdesátník
un octogénaire [oktožene:r]	osmdesátník
un nonagénaire [nonažene:r]	devadesátník
un centenaire [sātne:r]	stoletý člověk (muž)

Uvedených výrazů lze užít i v rodě ženském, např. une quadragénaire čtyřicátnice, une quinquagénaire padesátnice atd. — Může jich být užito též jako přídavných jmen, např. une femme quadragénaire čtyřicetiletá žena, épouser un homme quinquagénaire vzít si padesátiletého muže apod.

2. K označení výročí slouží výrazy: le cinquantenaire padesáti let, padesát let trvání, le centenaire sté výročí, sto let trvání – vedle běžných slovních spojení: le cinquantième anniversaire, le centième anniversaire; obdobných spojení se užívá pro označení jiných výročí než padesátiho a stého, tedy např. fêter son vingtième (trentième, quarantième, soixantième, soixante-dixième, quatre-vingtième, quatre-vingt-dixième) anniversaire. — Fêter le bicentenaire de la Révolution française. — Le bicentenaire dvousté výročí. — Obdobně: le tricentenaire, le quadricentenaire, le millénaire, le bimillénaire atd.

Pozn. Célébrer le centenaire de la fondation d'une organisation. Oslavovat sté výročí založení organizace. — Mourir à l'âge de quatre-vingt-dix ans. — Il est de la même classe d'âge qu'elle. On je stejný ročník jako ona.

3. Označení ročníku vína nebo letopočtu vydání mince, medaile, poštovních známek apod. se vyjadřuje podstatným jménem millésime (m), např.: Quel est le millésime de ce vin? Který ročník je tohle víno? Une pièce de cinq francs au millésime de 1958. Pětifrank (ová mince) z r. 1958.